

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Галина ЮРЧИШИН

кандидат архітектури, професор кафедри дизайну

Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ШКОЛИ ПРИКАРПАТТЯ ТА АРХІТЕКТОР ОЛЕГ КОЗАК

***Анотація.** Розкрито завдання сучасної регіональної архітектури, яка є одним з видів народного мистецтва Прикарпаття, неперервним ланцюгом у системі образного формотворення. Крім задоволення потреб суспільства, їй необхідно вирішувати проблему проектування життєвого середовища загалом, гармонійно об'єднавши всі його складові: функціонально-прагматичні, матеріально-фізичні, соціальні та емоційно-художні. Ці завдання протягом десятиліть успішно вирішує один з провідних сучасних архітекторів Івано-Франківщини Олег Козак.*

***Ключові слова:** архітектура, народне мистецтво, художник, мистецька спадщина.*

Архітектура країни, певного регіону чи міста — це складна багатогранна сфера суспільної діяльності, яка є результатом багатовікової праці людства, котре акумулювало досягнення попередніх поколінь для створення сприятливого життєвого середовища і для сучасників, і для прийдешніх поколінь. Лише наступність у засвоєнні досвіду предків дозволяє вибудовувати чітку системність і послідовність розвитку традиції, яка перебуває в масованому тиску нових сучасних тенденцій, течій і напрямків розвитку культури. Як один з видів мистецтва, архітектура є не лише її носієм, а й відображенням багатовікової традиції народного зодчества, що увібрало в себе мудрість, досвід, творчість і культуру нації та є одним з основних її ідентифікаторів. Завдання сучасної архітектури — не лише зберегти та розвинути традиції народного зодчества краю, але й дослідити величезний пласт архітектурно-мистецької спадщини, на якій формується регіональна архітектурна школа. На основі творчості талановитих зодчих були закладені підвалини сучасної архітектури, а

пізніше й регіональної архітектурної школи. Одним з яскравих представників сучасної архітектури Прикарпаття є Олег Козак — талановитий архітектор, художник і педагог.

На думку А. Іконнікова, саме архітектурний спадок став однією з форм опредмеченої колективної пам'яті людства, засобом закріплення певних типів поведінки й діяльності людини, які, на відміну від тварин, не закладені генетично. Завдяки цьому людство постійно розширює фонд цінностей, якими володіє, та сприяє відновленню самого суспільства як соціального організму в історичному часі. Архітектурне середовище утворюється художньо обґрунтованими структурами, де комбінація просторів, об'ємів і систем, обладнання та благоустрою для процесів життєдіяльності, що будуть тут відбуватись, об'єднані в цілісність за законами художньої єдності, розробленими архітекторами. Це результат реалізації творчого задуму, спрямованого на отримання комплексного утилітарно-художнього творіння та формування архітектурного образу, який принципово відрізняється від образів інших видів мистецтва [1, 287]. В історії цивілізації зодчество завжди посідало особливе місце серед інших мистецтв, утілюючи фундаментальні ідеї своєї епохи та переносячи їх на століття вперед. Самоцінність образу архітектурної споруди, який продовжує жити й працювати на глядача, навіть коли зникають чи трансформуються причини, котрі викликали їх появу, — одна з основних властивостей, що синтезує архітектуру з іншими видами мистецтва.

Архітектура виконує також інформативну функцію, що має не лише загальнокультурний, а й ідейно-художній та емоційно-естетичний зміст. Таким чином вона задовольняє не лише утилітарні потреби суспільства засобом матеріальних структур, але й забезпечує необхідні сприятливі умови для здійснення процесів, що необхідні соціуму.

У регіональній архітектурі, крім основних законів образного формотворення, діють додаткові впливи, оскільки на території певного регіону проживають різні етнічні групи. Кожен етнос є носієм своєї культури, мистецтва й характерної архітектури, адаптованої до місцевих природно-кліматичних умов, господар-

ської діяльності, геополітичної складової та навіть менталітету мешканців. Велике покликання зодчих — грамотно й виважено врахувати всі ці складові при розробленні концепції розвитку краю на перспективу та в повсякденній проектній роботі.

Таким є регіон Прикарпаття, сучасна архітектура — перервний ланцюг у системі образного формотворення, що видозмінюється в часі та русі. Основні характеристики архітектури зумовлені простором, який дає можливість організації оптимального середовища для життя й діяльності суспільства. Тому “середовище” — це ключове поняття кардинальної трансформації методів, результатів і цілей творчої діяльності архітекторів, які відбуваються сьогодні. Раніше люди творчих професій (архітектори, художники, ремісники), працюючи над своїми творіннями, вирішували спеціальні, цікаві лише їм завдання облаштування світу, а загальна конструкція створюваної ними “другої природи” — середовища життєдіяльності людини — формувалася стихійно. У наш час значно розширилися горизонти просторового сприйняття середовища. Окрім задоволення потреб окремих членів суспільства, необхідно вирішити проблему проектування життєвого середовища загалом, гармонійно об’єднавши всі його складові: функціонально-прагматичні, матеріально-фізичні, соціальні та емоційно-художні [2, 287].

Народні майстри-будівничі та професійні зодчі, ураховуючи тенденції та смаки замовників, можливості й розвиток продуктивних сил і технічні досягнення епохи, у якій творили, прагнули досягнути досконалості й довершеності в архітектурі.

Трансформація середовища відбувалася залежно від зміни соціального устрою, економічної та політичної ситуації, що, на жаль, не завжди давало позитивний імпульс. Не лише війни та розрухи, а часто кон’юнктурні інтереси окремих кланів та осіб завдавали непоправної шкоди архітектурі Прикарпаття. Досить згадати сотні зруйнованих “советською” владою храмів, унікальних пам’яток історії та архітектури, що не вписувались у їхню “ідеологію та культуру”. У цьому зв’язку неопіненною є праця дослідників архітектурно-мистецької спадщини краю, які крихтами на основі архівних і літературних джерел, археологічних розкопок відновили загубле-

ні історією пам'ятки, встановили взаємозв'язки та закономірності розвитку. Формування архітектурного середовища Прикарпаття відбувалося протягом століть і зумовлене чинниками, що мають складну соціальну, економічну, історичну та культурно-мистецьку складову.

Історія регіональної архітектури, витоки якої сягають часів становлення Галицько-Волинської держави, відображена в дослідженнях Володимира та Данила Щербаківських, М. Драгана, Г. Павлуцького, В. Січинського, С. Таранушенка, В. Кричевського, І. Могитича, Я. Тараса, І. Довгалоюка, А. Данилюка, В. Мельника й багатьох інших. Вони дають змогу простежити процес становлення архітектури краю як самобутнього унікального середовища життєдіяльності прикарпатців зі специфічними умовами та способом господарювання, традиціями народного будівництва й культури, етнічними особливостями [3, 196].

Саме на основі аналізу автентичної архітектури ми дізнаємося про культуру, побут, мистецтво народу, його вірування й традиції. Адже ці факти вказують на актуальність демонополізації підготовки архітекторів, творення регіональних шкіл, які б могли повніше врахувати та розкрити ці особливості в підготовці архітектурних кадрів.

Основою формування архітектурної школи Прикарпаття став величезний пласт мистецької спадщини краю, який закладали народні майстри-будівничі та професійні архітектори. Потреба у висококваліфікованих кадрах, які володіють сучасними методами проектування, знають основні тенденції та досягнення світової архітектурної практики й одночасно зможуть урахувати традиції народного будівництва регіону, зберегти автентичні пам'ятки та примножити ці здобутки новими виразними будівлями, зумовила формування навчальних програм спеціальності "Архітектура будівель і споруд".

Інший важливий чинник, що вказував на необхідність створення своєї регіональної архітектурної школи, — це пріоритетний для Прикарпаття напрям рекреаційно-туристичної галузі, яка покликана зберегти структуру й стабільність природних екосистем і сприяти зростанню соціально-економічного розви-

тку регіону. Динамічний її розвиток можливий лише за умови сучасного підходу до вирішення містобудівних завдань, проектування та будівництва сучасних естетичних будівель і споруд, які б лаконічно вписалися в прекрасні карпатські краєвиди, створення всіх умов для розвитку рекреаційної сфери. Архітектурна організація цього середовища повинна враховувати і світові тенденції, і вітчизняну практику проектування, а це ставить високі вимоги до підготовки фахівців цієї спеціальності.

Завдання архітектурної освіти, як і освіти загалом, полягає в нарощенні якості навчального процесу та зростанні освітнього рівня, формуванні безперервної диференційованої освіти зі збільшенням кількості освітніх щаблів, відповідності загальним світовим стандартам освіти при збереженні й розвитку здобутків національної школи.

Протягом століть людство захоплювалося творчістю великих архітекторів: Мікеланджело й Леонардо да Вінчі, Гауді й Растреллі, Ле Корбюзьє і Френк Лойд Райт. Сучасна архітектура, особливо українська, не менш персоніфікована, великі особистості, як це було завжди, відіграють важливу роль. Характерно, що йдеться не лише про світовий рівень. На регіональному, де роль архітектури в житті суспільства не менш важлива, саме завдяки творчості архітекторів можна побачити виразні будівлі та споруди, комфортне житлове середовище, адаптоване до природно-кліматичних, ландшафтних і етнографічних умов краю. На цьому рівні відбувається апробація стратегічних концептуальних завдань, котрі напрацьовуються в урядових і парламентських інстанціях. Тому лише за умови, що в областях, районах, у проектних інститутах і організаціях будуть працювати професійні архітектори, конструктори та будівельники, програмні рішення загальнодержавного значення будуть реалізовані.

Олег Несторович Козак — саме така яскрава особистість, обдарований архітектор, талановитий художник, грамотний організатор і педагог. У його творчості знайшли відображення і проекти архітектурних комплексів та ансамблів, і невеличкі камерні архітектурні форми, складні містобудівні розробки й ландшафтні проекти. Пройшовши складний життєвий шлях, він і надалі в творчому пошуку нових ідей, цікавих неординар-

них містобудівних рішень, об'ємно-просторової організації архітектурного середовища, завдяки чому він утвердився як провідний архітектор Прикарпаття.

Народився О. Козак 22 серпня 1944 р. в селі Радча Тисмецького району Івано-Франківської області в сім'ї службовців. Після закінчення середньої школи №2 міста Івано-Франківськ і служби в рядах радянської армії, 1968 р. вступив до Львівського політехнічного інституту. Після закінчення вузу за спеціальністю “Архітектура” отримав скерування у “Держбуд України” на посаду архітектора-керівника архітектурно-конструкторської групи Івано-Франківської філії “Дніпромост”. Архітектурна діяльність Олега Несторовича протягом усього творчого шляху позначена глибоким проникненням у традицію архітектури Прикарпаття, ґрунтувалася на досягненнях народної культури регіону. Авторські проекти впізнавані, оскільки мають яскраво виражений національний характер, стилізований і відповідний сучасним вимогам.

До них належать проекти торгового комплексу й житлової забудови села Дзвиняч Богородчанського району, районної лікарні на 500 ліжок у місті Калуш, піонерського табору-пансіонату на 280 місць в урочищі “Пожежа” в місті Долина, дитячого садка “Лісова казка”, обласної лікарні (район “Пасічна”) і стадіону “Рух” у Івано-Франківську.

Від 1982 р. О. Козак — член Спілки архітекторів України, учасник міських, обласних і республіканських конкурсів із забудови міст і сіл України. Співавтор інтер'єрів адміністративного будинку обласної та міської рад народних депутатів по вулиці Грушевського, “Будинку молодіжної творчості” по вулиці Незалежності в місті Івано-Франківськ.

Від 1989 р. О. Козак — директор творчої архітектурно-проектної майстерні “Івано-Франківськархпроект”, де під його керівництвом об'єдналися кращі архітектори, конструктори й технологи Прикарпаття, які запроєтували десятки об'єктів соціального призначення: шкіл, клубів, дитячих садків, будинків відпочинку та об'єктів промислового призначення.

Олег Несторович є одним з фундаторів Прикарпатської школи сакральної архітектури, яка отримала нове життя після

довгого періоду забуття. Він — автор церков у селах Слобідка, Камінна, Шепарівці, у смт. Делятин, церкви Різдва Пресвятої Богородиці УГЦ в Івано-Франківську. Сьогодні він успішно передає свій досвід багаторічної проектної діяльності майбутнім здочим як викладач кафедри архітектурного проектування Івано-Франківського національного технічного університету нафти й газу. В основі діяльності Олега Несторовича — підготовка випускника до активної творчої, пізнавальної, дослідницької та практичної діяльності, оскільки перед випускником факультету буде стояти завдання фахово вирішувати проблеми проектування містобудівельних і архітектурних комплексів, реконструкції, упорядкування та благоустрою територій і архітектурних об'єктів, міського й ландшафтного дизайну, створення оптимального середовища для життєдіяльності суспільства.

Від перших днів незалежності України Олег Козак активно працює над відновленням, збереженням і фіксуванням пам'яток архітектури. Завдяки його графічним і живописним етюдам ми маємо унікальну галерею автентичної архітектури України. Особиста емоційна зосередженість і зацікавленість духовною спадщиною в естетичному сприйнятті зумовлює потребу в глибокому переосмисленні нашого минулого.

Мистецькі твори О. Козака відкривають перед нами відомі, однак не переосмислені картини нашого щодення. З кожного пейзажу віє любов'ю та ніжністю, кожна травинка чи пагорб мають власні риси та душу, кожна архітектурна споруда — свою історію та долю. Його мистецтво створює умови для діалогічного спілкування. Художник, з одного боку, підпорядковує сприйняття глядача своєму авторському задуму, з іншого — виявляє особливе довір'я до свого співрозмовника, залишаючи простір для осмислення та самостійної інтерпретації художнього твору. Глибокий реалізм полотен жодним чином не стримує нашу творчу уяву, навпаки, ми краще відчуваємо дух епохи, красу природи та велич архітектури. Наша співучасть у прекрасному світі мистецтва надихає і твір, і нас. У результаті активного сприйняття художнього смислу мобілізуються внутрішні резерви естетичного мислення, здобувається новий досвід конструктивного вираження емоцій, естетичної оцінки явищ.

Випробування людських сердець гармонією, що здійснюється мистецтвом О. Козака, спонукає до зосередження думок і почуттів, волі й пристрастей творчої особистості на встановленні певних закономірностей. І це тим помітніше, чим відчутніший потяг самого творця до подолання невпорядкованості, досягнення гармонійної врівноваженості. Такі відчуття виникають у глядача, коли перед очима проходять століття, які залишились у історії завдяки архітектурним пам'яткам, що їх віртуозно змалював художник. Чимало з них збережуться в людській пам'яті завдяки світлинам, художнім описам і картинам.

Вишукані простотою та гармонійною єдністю і чудові пейзажі О. Козака. Його акварелі чисті та свіжі, як сама природа. Високорозвинуті естетичні здібності, органічно поєднуючи гостроту бачення, культуру мислення та емоційну чутливість, забезпечують внутрішній синтез опорних творчих властивостей художника та його мистецького твору. Звичні буденні краєвиди автор подає врочисто й піднесено, що змушує нас повному бачити навколишній світ, рідну землю. Кожне дерево чи квітка впевненою рукою художника знайшли своє особливе місце на полотні, вони доповнюють архітектурне середовище, створюючи особливий емоційний мікроклімат.

Користуючись критерієм естетичної міри, митець виявляє потенційні гармонійні зв'язки та співвідношення, надає розрізним враженням цілісної структури, що відображає найістотніше в безмежній різноманітності навколишнього світу [4, 131].

Отже, підсумовуючи результати дослідження Прикарпаття, ми дізнаємося про етнічну культуру, побут, мистецтво народу, його вірування та традиції. Ці факти вказують на актуальність демонополізації підготовки архітекторів, творення регіональних шкіл, які б могли повніше врахувати ці особливості та розкрити їх у підготовці архітектурних кадрів. Адже щоби творити за законами краси, відповідно до вимог доцільної довершеності, необхідно володіти розвинутим чуттям міри, цілісним сприйняттям, умінням творчо скористатися естетичними критеріями, якими так досконало володіє архітектор і художник Олег Козак.

1. Иконников А.В. Функция, форма, образ в архитектуре. — М. : Стройиздат, 1986. — 298 с. 2. Рубинштейн С.А. Основы общей психологии. — М. : Стройиздат, 1946. — 720 с. 3. Шпільчак В., Соколовський З., Головатий М. Станіславів — Івано-Франківськ: Місто давнє і сучаснє. — Львів : Світ, 2011. — 296 с. 4. Юрчишин Г.М. Регіональне мистецтво та архітектура Прикарпаття // — Івано-Франківська архітектурна школа. Історія, сучасний стан та особливості методологічних підходів. — Ч. 2. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. — 183 с.

Annotation

Halyna Yurchyshyn. Formation of modern Architectural School of Precarpathian region. Oleh Kozak: the architect, painter and teacher. In this article the author expands the tasks of modern regional architecture, which is one of the kinds of folk art of Precarpathian region, being a continuous chain in the system of imagery shapes. Apart from satisfying the needs of society, it has to solve the problem of designing the living environment as a whole, harmoniously combining all its components such as, functional and pragmatic, material and physical, social, emotional and artistic. Oleh Kozak, one of the leading modern architects of Ivano-Frankivshchyna, has successfully been solving these tasks for many decades.

Key words: architecture, folk art, artist, artistic heritage.

Аннотация

Галина Юрчишин. Становление современной архитектурной школы Прикарпатья. Олег Козак: архитектор, художник, педагог. Раскрыты задачи современной региональной архитектуры, которая является одним из видов народного искусства Прикарпатья, непрерывной цепью в системе образного формообразования. Кроме удовлетворения потребностей общества, ей необходимо решать проблему проектирования среды обитания в целом, гармонично объединив все его составляющие: функционально-прагматические, материально-физические, социальные и эмоционально-художественные. Эти задачи в течение десятилетий успешно решает один из ведущих современных архитекторов Ивано-Франковщины Олег Козак.

Ключевые слова: архитектура, народное искусство, художник, наследие.